

פלוגי או אלמוני יצאו איזה עוברים להלשין עלינו, הוא מקרה אשר יקרה בכל זמן, ושקר הדבר כי הממשלה מפרעת מלקיים חוקי התורה ומצוה, המה מנגדים אבל אינם מפריעים, ואדרבה בכמה מקומות הצדיק הבית-דין העליון את הנעלבים וה[צי]לם מידי המתקוממים.

רק זאת כי בכל דור ודור היו חסידים ואנשי מעשה אשר הרגישו חובתם לאחיהם ידעו כי הם זקני הדור ועליהם לדאוג בעד אחיהם, הם לא התגאו כמו אנשי דורנו זה אשר רק בגאווה של הבל יתהדר כו', כי הם הלכו דרכם בתום לבב, ולא התחשבו עם המניעות ועיכובים, מה שאין כן עתה הנה כל אחד ואחד בטרם [הטה] ידו לעשות כל מאום, כבר הוא עיף ויגע וטפות של זיעה מכסים פניו, כאלו עשה כל מה שביכולתו וח"ו יגע ולא מצא.

להתבונן הדק היטב בחובתם האמיתית אל אחיהם שי'

ועתה אם לי הוא ובקולי ישמע, הנה כל הטעמים שלו הם כלא וכאין ואין בהם ממש נגד הכוונה האמיתית, ובפה מלא הנני אומר לו דברים ברורים כי יחדל מלחשוב מחשבת נסיעה, ותמורתה שום ישים על לבו התעודה והחובה העמוסה על שכמו והנתונה לו כמו לכל אחד מישראל לעשות בשביל טובת אחינו בנ"י יחיו, ונתון יתן נפשו במסירה ונתינה גמורה וחלוטה לפעול ולעשות בכל הענינים הנוגעים בהחזקת ידי לומדי תורה וכאמור יוסף ה' עליכם עליכם ועל בניכם יראי הוי' הקטנים עם הגדולים ללכת מבית-הכנסת לבית-המדרש לקבוע שיעורים בנגלה ובדא"ח ובעבודה בהנוגע בפועל להטבת המצב, אשר כמה וכמה ענינים עזובים הם ודורשים תיקון וחיזוק, וכבר גזרו אין לך דבר העומד בפני הרצון והעבודה.

ת"ל משכנו בעיר ואם בישראל, אשר בדרך כלל כל איש ישראל לבבו ער לכל מעוררו לדבר טוב, ומה גם אחינו בנ"י היושבים במחנו ה' עליהם יחיו אשר גם החפשים מלאים טוב ומפיקים לעשות רצון ה' להתעורר לקראת מעורר טוב, והוי' אלקים יהי' בעזרו אשר יתעורר בהתעוררות אמיתית התעוררות של חיות ואור כי טוב, התעוררות שיש בה מעשה בעבודה אמיתית, מקרב ולב עמוק, התעוררות גילוי הרצון עצמי שהיא נקודת הנשמה להביאה לידי פועל טוב בהחזקת ידי לומדי תורה בהתעוררות קביעות עתים לתורה.

וברור הדבר כאשר ירחם השי"ת ורוח ממרום ישלח האלקים לפקוח עיני האנשים ולבבם יעיר להתבונן הדק היטב בחובתם האמיתית אל אחיהם שי' הנה רוח אחרת היתה מנשבת בהבתי כנסיות ובהבתי מדרשים, והארה דהארה באור כי טוב ה' ממלא כל בתי בני ישראל.

(אגרות קודש ח"א עמ' תפה ואילך)

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

שנה עשירית / גליון תי
ערש"ק פרשת שלח ה'תשע"ג

האם העכו"ם הם "מציאות" או "העדר"?

תוכנה הפנימי של טעות המרגלים

בדין עונש מיתה שהי' על המקושש

יכול נוכל להעלמות וההסתרים!

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת שלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תי), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות ענייני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ופשוט שלפעמים מעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מאתיים שנה להסתלקות כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע

לקראת שבת

כג

"עשה כאן ארץ ישראל!"

בשנת תרי"ז שאל אחד החסידים הגדולים את הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק הרב צמח צדק זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע על דבר הנסיעה לארץ-ישראל ת"ו ויגלה לבבו כי נכסוף במאד לשקוד שם בתורה ועבודה, ויענהו לאמר:

"לרבי הלל [מפאריטש (מגדולי החסידים)] לא "חסר" ארץ ישראל, ואילו אתה חפץ בארץ ישראל?! יש לעשות כאן ארץ ישראל, עשה כאן ארץ ישראל! ("מאך דאך ארץ-ישראל")."

המענה הזאת מאירה ובהירה וכאמור ודבר אלקינו יקום לעד. כולנו מאמינים בני מאמינים באמונה שלמה בכל האמור בדברי תורת חיים ותורה אור של כ"ק אבותינו הקדושים, אשר תכלית הכוונה דירידת הנשמה בגוף הוא להאיר מחשכי עולם זה, באור התורה ודרכי העבודה. הכוונה הלוז ישנה בכל אחד ואחד מיישראל בלי הבדל כלל, כי לפניו יתברך אחד הוא המחדש חדושים ומגלי רזי דרזין בתורה ואיש הפשוט האומר תהלים, ורק אחת כי לבבו יהי' תמים לקיים מצות הא-ל.

עלינו להתבונן כי לא במקרה באנו לארץ הלזו, ולא במקרה הקרנו מר הגלות בענייני החשך וערפלי מניעות ועיכובים הלא דבר הוא, והדבר הוא רצון הבורא יתברך והוא יתברך רחום וחנון מלא רחמים אם כן הלא הוא יתברך דורש מאתנו, כי אנחנו חלושי הכח ורפויי אונים הנמצאים בדור יתום כזה יעבדו את העבודה הגדולה והכבדה הלזו, להאיר מחשכי ארץ באור תורה ועבודה, אשר בלי ספק וספק ספיקא הוא יתברך נותן לנו כח ועוז לעשות חיל, ורק כי נרפים אנחנו נרפים, מלעשות את המוטל עלינו לעשותו.

כאן אנחנו, וכאן עלינו להאיר באור התורה

ובכן אשובה אל מקור מים חיים מעין האלקי דברי קדש הקדשים, "יש לעשות כאן ארץ ישראל, עשה כאן ארץ ישראל". כבר הגיע העת אשר כל אחד בין מבין את אשר לפניו, אין להביט על ימין ועל שמאל, ואין לנו לחפש מקומות אחרים, כאן אנחנו וכאן עלינו להאיר באור התורה בדרכי העבודה, וכבר הגיע העת לידע כי תעודה לנו בחיים בתעודתו היא להיות בעזר אחינו לעוררם על כל דבר הטוב והמועיל.

והנה בכל דור ודור היו מניעות ועיכובים על קיום התורה ומצות כן הי' בימי הוד כ"ק רבינו הגדול, וכן הי' בימי הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי כו' וכו', והראי' דענין ההעלמות וההסתרים מבואר בכמה מאמרים ודרושים גם בימי האור שזרחה שמשו של חסידות, וכן הוא גם עתה שיש מניעות ועיכובים אבל לא יותר מכמו שהי', כי הרבה פעמים הנה צל הרים נדמה כהרים, ואם במקום

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני תרי צנתרי דדהבא, לומדי ותמכי אורייתא,
רודפי צדקה וחסד, ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה

והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

זאיאנץ

ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו,
תמיד כל הימים

צוות העריכה וההגהה:
[ע"פ סדר הא"ב]

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב ראובן זאיאנץ,
הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב ישראל ארי' לייב רבינוביץ',
הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון אור החסידות

ארץ הקודש
United States
1469 President St.
#BSMT
Brooklyn, NY 11213
718-534-8673
www.likras.org • Likras@likras.org

נדפס באדיבות

The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237
718-628-6700

דרכי החסידות

שיחות ואגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע בענייני עבודת השי"ת

עשה כאן ארץ ישראל!

ביאור רחב בהוראת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק לחסידו שלא לנסוע לארץ ישראל אלא "עשה כאן ארץ ישראל"

ארץ ישראל - הרצון העצמי שיש בכל נשמה

מכתבו מ"ד לחודש זה, על-דבר כוסף התשוקה לנסוע לארץ-ישראל ת"ו והסיבה וטעמה נכון הגיעני, ולי דעה אחרת בזה. ושרשו באילנא רברבא אשר מפיהם אנו חיים, ובאור תורתם והדרכתם חי' נחי' בחסדי א-ל עליון עד כי יבוא שילה.

באחד השיחות הקדש שהי' בשנת תר"ח, שאל כ"ק דודי זקני הרה"ק המהרי"ל את הוד כ"ק אביו אאזמו"ר הרה"ק [ה"צמח צדק"] זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע לאמר, הלא על שנה זו היו רמזים בגילוי משיח, והשיבו:

"יודע אתה מהו משיח? – משיח יגלה עומק פנימית התורה וכולם ירגישו את האור, והנה כעת נתגלה [– נדפס באותה שנה] הלקוטי-תורה דברי רבינו ז"ל – שזהו גילוי אור פנימי וסגולה לגילוי הנפש",

ומענין לענין באה השיחה על-דבר ארץ-ישראל, ואמר:

"יעקב – יו"ד עקב, ישראל – ישר א-ל, ארץ היא רצון, וארץ ישראל הוא הרצון העצמי שיש בכל נשמה, והישיבה בארץ ישראל הוא, אשר בכל הישובים אשר בני ישראל נשלחו שמה עד עת בא הגאולה, על-ידי הבירורים יגלו את הרצון העצמי שמתגלה במסירות-נפש, והכלי לזה תורה, דכל אחד יש לו [כח] על-זה, דישראל ראשי-תיבות יש ששים ריבוא אותיות לתורה כמספר קומת נשמת ישראל" (עד-כאן הנוגע לענינו).

תוכן העניינים

מקרא אני דורש.....ה

איך מרומז בדברי כלב תשובה לטענות המרגלים?

מדוע הביא כלב דווקא קריעת ים סוף, הורדת המן, וענין השליו כמעלות משה, ולא דברים אחרים? / מה היו ג' עיקרי טענות המרגלים? / מאין ההכרח שגם בדרך לא"י יעשה הקב"ה נסים לישראל? / ביאור בדברי רש"י איך שבדברי כלב על משה פרך את טענות המרגלים (ע"פ לקוטי שיחות ח"ח עמ' 82 ואילך)

פנינים.....ח

עיונים וביאורים קצרים

יינה של תורה.....ט

טעות המרגלים

כיצד הי' מקום לטענה: "אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו"? / מדוע לא רצו המרגלים לישאר במדבר ולא ליכנס לארץ ישראל? / טענת המרגלים – כיצד אפשר להיות "בתוך העולם", בחוקי וסדרי הטבע, ולנהל את העולם ע"פ רצון הקב"ה שלמעלה מהטבע? / ביאור נפלא בתוכנה הפנימי של טעות המרגלים, ואשר תכלית הכוונה היא להמשיך את הקדושה הכי נעלית בעולם הזה הגשמי והתחתון

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 1041 ואילך)

פנינים.....יד

דרוש ואגדה

חידושי סוגיות.....טו

בדין עונש מיתה שהי' על המקושש

יקשה במש"כ התוס' דמקושש לשם שמים נתכוין, דעדיין צ"ע אמאי הוצרך המקושש לחלל שבת דוקא / יתרץ ע"פ דברי המהרש"א דמעשהו הי' מלאכה שאינה צריכה לגופה / יבאר כוונת דברי המהרש"א בהא דמ"מ נענש במיתה, עפ"ז יוסיף סברא במש"כ התוס' דפרשה זו שייכא לפרשת ע"ז

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ח עמ' 93 ואילך)

תורת חיים.....כ

הוראה בעבודת השי"ת מסיפור המרגלים – שאין ליפול ברוחו כאשר רואה קישוים הגדולים כענקים

דרכי החסידות.....כב

ביאור רחב בהוראת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק לחסידו שלא לנסוע לארץ ישראל אלא "עשה כאן ארץ ישראל"

לקראת שבת

כא

והביאור הוא – על פי דברי חז"ל שאינה דומה שמיעה לראי' וכאשר באו אל הארץ וראו, וכמו שנאמר – וכל העם אשר ראינו גו' ושם ראינו את הנפילים גו' וזה פרי' אמרו (לנפשם וגם לשולחיהם) לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו, שאי אפשר להחזיק מעמד ועל אחת כמה וכמה שאי אפשר לעלות מדרגא לדרגא, ואדרבה – הארץ אוכלת יושבי' היא (אף שרצונם ליישבה, לעשותה ארץ נושבת – עסקם בהחורש וזורע היא באופן שכל מעשיך לשם שמים ויתרה מזה – בכל דרכיך דעהו ועד – לקיום מצות מעשיות בפועל).

אין ליפול ברוחו בזה שהשכל הטבעי שלו רואה את הקישוים וההסתרים כענקיים

והוראה מכל האמור בעבודת האדם, אשר אל יפול לבו עליו בגשתו אל העבודה בפועל ופוגש קישוים העלמות והסתרים שלא שיערם מראש, או שלא שיער אשר בצורות גדולות מאד הם ועז הדבר אשר צריך לכבשו ולבררו – כי כבר הי' לעולמים, כנ"ל בפרשתנו סיפור הנסיון ביחד עם העצה לזה והיא ההחלטה בתוקף – בה' אל תמרודו (אשר אז במילא – ושוב) ואתם אל תיראו גו' וה' אתנו וגו'.

ואף אם לפעמים נראה הנסיון לגדול ביותר וכן ההעלמות וההסתרים – הרי כל שכן וקל וחומר: ומה אנשים כשרים אשר משה רבנו בחר בהם מכל ישראל והלכו בשליחותו על מנת לקיימה כחזקת שלוחים כשרים, בכל זה:

א) גם לאחר השמיעה מקודם על דבר הארץ וההחלטה טובה – פעלה בהם הראי' שינוי ויראה שלדעתם נראה הי' לצודק, (ב) טעו בזה כי אם בה' אל תמרודו – שוב בטלה היראה ואין מקום לשינוי ההחלטה.

על אחת כמה וכמה בדורותינו דעקבתא דמשיחא שאין ליפול ברוחו בזה שהשכל הטבעי שלו רואה את הקישוים וההסתרים כענקיים ואשר הדבר עז הוא וחזק הוא ממנו גו', ואדרבה הבטחת תורתנו הנצחית היא, אשר אם בה' אל תמרודו – שוב אל תיראו ועלה נעלה ויכול נוכל וירשנו.

והרי בודאי כל אחד ואחת החלטתו הפנימית – תקיפה אשר בה' אל תמרודו, וע"י שמעוררה ומביאה לגילוי, הרי שוב – אל תיראו ועלה נעלה וירשנו.

(אגרות קודש חכ"ג עמ' תיב)

תורת חיים

מכתבי קודש

יכול נוכל להעלמות וההסתרים

הוראה בעבודת השי"ת מסיפור המרגלים – שאין ליפול ברוחו כאשר רואה קישוים הגדולים כענקים

כשהיו במדבר, הרי כל אחד ואחד לחמו ניתן ומימיו נאמנים ופנוים הם אך ורק ללמוד התורה

מאשר הנני קבלת מכתבו. מענינא דיומא, דפרשת שבוע זה, שתכנה – ענין המרגלים, אשר אותה שעה כשרים היו, ולכן נבחרו ונשלחו ע"י משה רועם של ישראל, אלא שלאחרי שויעלו ויתורו אירע מה שאירע – כמסופר בפרשה בארוכה.

וע"פ ביאור רבנו הזקן (בלקוטי תורה ובכ"מ) מובן, אשר טענת המרגלים היתה, דמה לבני ישראל להכנס לארץ, אשר שם עיקר העבודה מצות מעשיות ורוב ההתעסקות בעניני ארץ: החורש והזורע וכו' ואספת דגנך ותירושך ויצהרך, ואדם חורש בשעת חרישה כו' ואוסף בשעת אסיפה – ותורה מה תהא עלי? אבל במדבר, הרי כל אחד ואחד לחמו ניתן ומימיו נאמנים ופנוים הם אך ורק ללמוד התורה ולימוד ממש רבנו הוא אשר קיבל תורה מסיני ומלמדה לכל אחד ואחד.

לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו

ולכאורה כיון שאותה שעה כשרים היו, שמזה מובן שרצו למלאות רצון השם לתור "את ארץ כנען אשר אני נותן לבני ישראל", על מנת להכנס לארץ בכל אופן – מה נשתנה לאחר שויעלו ויתורו שחזרו בהם והביאו דבת הארץ רעה?

מקרא אני דורש

איך מרומז בדברי כלב תשובה לטענות המרגלים?

מדוע הביא כלב דווקא קריעת ים סוף, הורדת המן, וענין השליו כמעלות משה, ולא דברים אחרים? / מה היו ג' עיקרי טענות המרגלים? / מאין ההכרח שגם בדרך לא"י יעשה הקב"ה נסים לישראל? ביאור בדברי רש"י איך שבדברי כלב על משה פרך את טענות המרגלים

א. בפרשתנו מסופר על המרגלים שחזרו מתור הארץ ודיברו עם בני ישראל בשלילת הכניסה לארץ ישראל. ובתוך הדברים נאמר: "ויהס כלב את העם אל משה" (פרשתנו יג, ל) – ופירש רש"י: "צווח ואמר, וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם! השומע היה סבור שבא לספר בגנותו, ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים, שתקו כולם לשמוע גנותו. אמר: והלא קרע לנו את הים, והוריד לנו את המן, והגזיז לנו את השליו".

וצריך ביאור:

רש"י הרי מפרש "פשוטו של מקרא"; והנה, אף שמפשט הכתוב מובן שכלב דיבר עם העם בשבחו של משה רבינו – הרי עדיין צריך להבין מהיכן ילפינו שהזכיר כלב דוקא שלושה דברים אלו: (א) קריעת ים סוף, (ב) הורדת המן, (ג) הגזת השליו? והרי משה עשה דברים רבים נוספים בשביל עם ישראל!

ובפרט קשה, שלכאורה מקור דברי רש"י הוא בגמרא (סוטה לה, א) – ושם איתא בדברי כלב:

"הוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והאכילנו את המן";

ורש"י איפוא משנה מדברי הגמרא: השמיט "הוציאנו ממצרים" שנאמר בגמרא – ולאידך, הוסיף "והגזינו לנו את השליו" שלא נזכר שם?!

ב. ויש לומר בזה:

הנה בפשט הכתוב לא מפורש שהמרגלים דיברו בגנותו של משה, אלא עיקר דבריהם היו בענין חוזקם של יושבי הארץ, שלכן אי אפשר לכושרם. ולכן מפרש רש"י, שכאשר בא כלב ודיבר בשבחו של משה, לא היתה כוונתו בזה סתם להפליג במעלותיו של משה עצמו, אלא שהתכוון בדבריו להזכיר מעלות כאלה של משה שעל ידם מתבטלים טענותיהם של המרגלים בענין כיבוש הארץ.

ולכן הזכיר שלושה דברים אלה דוקא – כי כד דייקת כללו טענות המרגלים שלושה ענינים, וכנגדם הזכיר כלב שלושה דברים אלה שעשה משה, שכל אחד מהם מבטל ענין אחר בטענת המרגלים.

ג. וביאור הענין:

לכל לראש טענו המרגלים שיושבי הארץ חזקים מאוד והערים בצורות, כך שאי אפשר לכושרם: "עז העם היושב בארץ, והערים בצורות גדולות מאד, וגם ילידי הענק ראינו שם" (שם יג, כח).

אולם בזה לא הסתפקו, כי ידעו שישראל הם מאמינים בני מאמינים, ובוודאי מאמינים הם שכשם שהקב"ה כבר עשה להם ניסים – כך יעשה להם ניסים ויוכלו להתגבר על יושבי הארץ ולכבושה מידהם.

ולכן הוסיפו המרגלים והפחידו את ישראל על ידי שהזכירו את האומות שיושבים בדרך לארץ ישראל: "עמלק יושב בארץ הנגב, והחתי והיבوسی והאמורי יושב בהר, והכנעני יושב על הים ועל יד הירדן" (שם יג, כט).

שבזה יש שני טענות, שמוסיפות ומחזקות את המסקנה ש"לא נוכל לעלות":

אפילו אם הקב"ה יראה ניסים בכיבוש ארץ ישראל עצמה – כיון שהוא אמר לישראל לבוא ולקחת את הארץ, הרי אין בזה ראייה שהוא יעשה ניסים גם כנגד אותם אומות שנמצאות בדרך לארץ ישראל, וההתגברות עליהם אינה חלק מכיבוש הארץ עצמה אלא רק הכנה אליה.

בפרט הזכירו המרגלים את עמלק, וכפירוש רש"י: "לפי שנכונו בעמלק כבר, הזכירוהו מרגלים כדי ליראם". ויש לפרש כוונתם בזה, שכשם שבמלחמת עמלק נכו ישראל בגלל שהיו אז במצב של ספק "היש ה' בקרבנו אם אין" (רש"י בשלח יז, ח), ולא היו שלמים באמונתם בה' –

(ראה רמב"ם שם פ"ג ה"ו. וראה צפע"נ שם), אולם אם "אינו מאמין בה כלל בלבד", אין זה חטא ע"ז ולא הפריד עצמו מיהדותו; ומאידך, אפילו לא מסר נפשו על כך, אינו נענש, כיון שהמעשה הי' באונס (רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה ה"ד¹⁴). ומכל מקום, כיון שזהו מעשה של ע"ז, הגם שאין בו התוכן של חטא ע"ז, נחשב הדבר בעיני איש ישראל הנמצא כאן בעולם הזה לע"ז, והוא מוסר נפשו על זה.

ומעתה עולה יפה המשך הענינים דפרשת מקושש עצים ביום השבת ופרשת ע"ז. דהנה גם מלאכת שבת, כל גדרה מיוסד על מחשבתו וכוונתו של האדם – "מלאכת מחשבת אסרה תורה", והוא טעמא דדינא דאינו חייב על מלאכה שאינה צריכה לגופה, כמבואר בש"ס (חגיגה י, ריש ע"ב. ויש"ט) [ובפרט בנדון דידן, שמעשהו הי' "לשם שמים", ונמצא שאין זה מעשה של חילול שבת כלל]¹⁵. ואעפ"כ, כיון שהמעשה מצד עצמו, כפי שהוא נראה בעולם, הי' מעשה של חילול שבת (שהרי מה שהיתה זו מלאכה שאינה צריכה לגופה – לא הי' ניכר כלל במעשה), הרי ע"פ תורת אמת חייב סקילה על מעשה זה¹⁶.

אלא שעדיין יש להעמיק בזה, כי שייכות זו בין פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים היא (רק) ביחס לעצם החטא דחילול שבת ועבודה זרה. אך מזה שסמיכות זו אינה לחטא חילול שבת סתם, אלא לחטאו של המקושש דוקא, מסתבר לומר, שפרשת עבודת אלילים יש לה שייכות לאופן חילול השבת של המקושש, "דלשם שמים נתכוין".

וע"פ דברינו דלעיל בביאור מעשה המקושש, מתבאר הכל בטוב טעם. כי הנה באיסור עבודה זרה מצינו זהירות מיוחדת שלא נמצא בשאר מצוות התורה, דכל בן ישראל, אפילו קל שבקלים, כשבא לידי נסיון של עבודה זרה, הרי הוא נמנע ומוסר נפשו אפילו שלא לעשות רק איזה מעשה בלבד נגד אמונת ה' אחד כגון להשתחוות לעבודה זרה אף שאינו מאמין בה כלל בלבד¹². והדבר צריך ביאור, דהא עיקר חטא ע"ז הוא באמונה שבלב, כמו שהאריך הרמב"ם רפ"ב מהל' ע"ז¹³, דהחטא הוא בכך שהאדם מחשיב אחד מכל הברואים שמלבד הקב"ה, מלאך גלגל או כוכב, כ"מצאות", והדבר (עבודת כוכבים זו) מתקבל עליו לאלוה

הרי הוא כעובד עבודת כוכבים ומזלות* ושניהם כעובדי כוכבים ומזלות** לכל דבריהם. – ראה לקו"ש חלק ל' ע' 130 הערה 37. ואכ"מ.

(12) ראה בספר תניא קדישא ספי"ט (כה, ב).

(13) וראה בארוכה לקו"ש ח"כ ע' 17 ואילך.

(*) והוא שינוי הצענזור בכב"מ ברמב"ם וצ"ל "ע"ז". וכ"ה ברמב"ם (רומי רמ).

(**) שינוי הצענזור וצ"ל "כגויים" כבדפוס רומי הנ"ל.

(14) וראה תוס' סנהדרין סא, ב.

(15) להעיר מתשובות רעק"א (ח"א ס"ח) בההפרש בין פטור מתעסק למלאכת מחשבת "דהיכא דליכא מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה ולא נעשית העבירה כלל".

(16) ועיי"ע בלקו"ש חכ"ח ע' 96 ואילך, איך עפ"ז מתבאר יותר בטוב טעם שייכות פרשת מקושש למעשה המרגלים שהוא עיקר פרשתנו.

למיתב בתשובה שלימה אי תשובתו אהניא לי' שיהיו המים בודקין את אשתו או לא [היינו, כיון דכלפי שמיא גליא דמנוקה האיש מעוון]. והעלה דכיון שבב"ד של מטה אי אפשר לראות ללבב אם תשובתו כהוגן, שוב אין המים בודקין אותה בדיני אדם למטה, ולא אכפת לן אמיתת דין תורה בדיני אדם מאי דגליא כלפי שמיא. עיי"ש שנתן טעם עפ"ז בהא דמי שנתחייב מלקות ומיתת ב"ד ושב בתשובה בסיגופים ותעניות לא מהניא לפטור עצמו ממלקות ומיתת ב"ד כדמוכח בש"ס ופוסקים, רק משום שאין אתנו יודע אם תשובתו כהוגן. והאריך ביסוד זה עוד בעין זוכר (מערכה מ' אות כ'). עיי"ש.

ג

עפ"ז יבאר בטוב טעם מה שהזכירו

המפרשים שייכות דין מקושש לדין ע"ז, כי גם בע"ז אשכחן שלילת מעשה איסור בלא כוונה

ומעתה יתבאר דבר נחמד גבי מה שהביא רש"י בפירושו בסוף פרשתנו⁵ בשם רבי משה הדרשן: למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודת אלילים שאף היא שקולה ככל המצות כו".⁶

דהנה לפי דברי התוס' דלעיל, שמעשה

(5) ולא הביאו במקומו לפנ"ז בריש פרשת מקושש (טו, לב) כי (כמדובר כמ"פ) אין סמיכות הפרשיות קושיא ודבר הצריך ביאור בפשוטו של מקרא – ראה בארוכה לקו"ש ח"ח ע' 141 ואילך. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 62 ואילך.

(6) ראה חולין ה, סע"א ובפרש"י שם (ושם הוא נוגע להלכה). וראה רמב"ם סוף הל' שבת (הובאו לקמן הערה 11) ובמפרשי רש"י כאן.

המקושש הי' מיד אחר מעשה מרגלים, שכיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים אמרו דשוב אין מחויבין במצות, ולכך עמד וחילל שבת כו', מובנת גם סמיכות פרשת מקושש לכללות פרשתנו, שבה מדובר אודות חטא המרגלים⁷, כי מעשה המקושש בא כתוצאה ממעשה המרגלים. אמנם, מזה שקבעה התורה מקומה של פרשת עבודת אלילים בין פרשת המרגלים לפרשת מקושש, מובן, שגם לדעת התוס' שייכת פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים, ע"ד דרשת רבי משה הדרשן שהביא רש"י, וכמ"ש התוס' (ב"ב שם עבודת אלילים ד"ה שנאמר. סנהדרין עח, ב ד"ה לא הי' יודע⁸) בביאור דברי הש"ס (ב"ב וסנהדרין שם⁹) "יודע הי' משה רבינו שהמקושש במיתה, שנאמר (תשא לא, יד) מחללי' מות יומת, אבל לא הי' יודע באיזו מיתה"¹⁰, ד"אע"ג דמיתה סתם חנק היא, מתוך הסברה הי' מדמה לעובד עבודת כוכבים דבסקילה דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר דכופר במעשה בראשית" (לשון התוס' סנהדרין שם)¹¹.

(7) שהוא עיקר הסיפור בפרשתנו, ועל שמו נקראת כל הפרשה – פרשת שלח.

(8) וראה גם חידושי הרשב"א ב"ב שם.

(9) ועד"ז הוא בספרי פרשתנו טו, לד.

(10) הובא גם בפרש"י פרשתנו שם, לד. אבל רש"י משנה וכותב "לא היו יודעים... אבל יודעים כו'" (ועד"ז הוא בפרש"י אמור כד, יב) והוא כבתו"כ אמור שם, ולא כבגמ' וספרי שמשה לא הי' יודע. ואכ"מ.

(11) ובפרש"י חולין שם: העובד עבודת כוכבים כופר בהקב"ה והמחלל שבת כופר במעשיו ומעיד שקר שלא שבת הקב"ה במעשה בראשית. ולהעיר מדיוק לשון הרמב"ם שם: השבת ועבודת כוכבים ומזלות* כל אחת משתייהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה (וממשיך) והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כו' אבל המחלל שבת בפרהסיא

הרי טענו המרגלים, שיש מקום לחשש כזה גם עכשיו. כי גם עתה, טענו המרגלים, אין בני ישראל שלמים באמונתם בה', והראיה שהם באו אל משה וביקשו לשלוח מרגלים, כלומר, שאין הם מאמינים בשלימות בהבטחת ה' על נתינת הארץ ולכן זקוקים לשלוח מרגלים (ראה רש"י ריש פרשתנו, וכן בדברי רש"י פרשת דברים א, כג). ואם כן, הרי שבגלל חטא זה יתכן והקב"ה לא יעשה להם ניסים.

ד. וכנגד שלושה חלקים אלו שבטענת המרגלים – הדגיש כלב שאין מה להתיירא, כיון שבני ישראל כבר ראו את כוחו של משה בכל ענינים אלו:

כנגד עצם טענת המרגלים על חוזקם של יושבי הארץ – השיב כלב: "קרע לנו את הים". גם בקריעת הים היתה צריכה להיות מלחמה, שלא היה אפשר לנצחה בדרך הטבע, ובפועל ראו ש"קרע לנו את הים" ולא היה צורך במלחמה, כי הקב"ה בעצמו נלחם בשביל ישראל – ובמילא מובן שכך יהיה גם עתה שהקב"ה ילחם עם העם היושב בארץ.

כנגד מה שאמרו המרגלים שהניסים הובטחו רק ביחס לכיבוש הארץ עצמה, אבל אין בזה ראייה שיצליחו להתגבר על האומות היושבים בדרך לארץ ישראל – השיב כלב: "הוריד לנו את המן". גם המן שהיה במדבר, לא היה ענין עיקרי בתור מטרם לעצמו, שהרי כל ההליכה במדבר היתה רק הכנה לבוא אל ארץ ישראל. ובכל זאת, "הוריד לנו את המן"; ומזה מוכח, שהקב"ה יעשה ניסים (לא רק בעת כיבוש הארץ עצמה, אלא) גם בדרך, בעת ההכנה לכיבוש ארץ ישראל.

וכנגד טענת המרגלים "עמלק יושב בארץ הנגב", שהתכוונו לומר לישראל כי אינם ראויים שיעשו להם ניסים ועל דרך שהיה בעת מלחמת עמלק – השיב כלב: "הגזי לנו את השליו". גם הטענה "מי יאכילנו בשר" היתה רק בגלל ש"מבקשים עלילה" (בהעלותך יא, ד ובפרש"י), היינו שהיו אז בשפל המצב, ובכל זאת "הגזי לנו את השליו". ומזה מובן, שגם לאחר שילוח המרגלים – אף שמראה הדבר על חסרון במצבם הרוחני של ישראל – בכל זאת יראה להם הקב"ה ניסים, וכפי שהמשיך כלב ואמר: "עלה נעלה וירשנו אותה, כי יכול נוכל לה".

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

האם העכו"ם הם "מציאות" או "העדר"

אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו צילם – מגנים וחזקם, כשרים שבהם מתו כו'. דבר אחר, צלו של המקום סר מעליהם (יד, ט. רש"י)

כתב הרמב"ם (הל' אבות הטומאה פ"ב ה"י): "שחיתת עכו"ם נבילה ומטמאה במשא כו' מד"ס". והשיג עליו הראב"ד: "עכו"ם הם כבהמות, ואין מטמאין ואין מיטמאין כו', והחושב אותם לכולם – אסף רוח בחפניו".

וביאר בזה הגאון הרוגצ'ובי (צפנת פענח עה"ת הפטרה לפ' בהר) דנחלקו הרמב"ם והראב"ד בגדר עכו"ם. דהראב"ד ס"ל דהם "בחינת העדר", ולכן אין שחיתתן כלום. והבהמה ה"ה כמתה מאליה, ונבילה מה"ת.

משא"כ להרמב"ם דס"ל שהעכו"ם הם בגדר "מציאות", פועלת שחיתתן על הבהמה שלא תהי' כ"מתה מאליה", כ"א כשחוטא [לגבי טומאה]. וזה שנעשית ע"ז נבילה, הוא מד"ס.

[ועיי"ש שמבאר עפ"ז שיטתם באם שייך "גדר השגחה פרטית" על עכו"ם].

ועפ"ז י"ל דבמחלוקת זאת תלוי החילוק בפירוש "סר צילם מעליהם":

דאם עכו"ם הם בגדר העדר, א"א לפרש דב"סר צלם מעליהם" מדובר על "צלו של מקום", דעל "העדר" א"א לומר שהי' עליו מקודם "צלו של מקום". ועכצ"ל דקאי על "מגינים וחזקם, כשרים שבהם".

משא"כ הפירוש השני ברש"י ס"ל שהעכו"ם הם בגדר מציאות, וא"כ וודאי יש לפרש ש"צלם" קאי על "צלו של מקום".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"י"ח עמ' 165 ואילך)

האם "וראיתם אותו" הוא מגוף מצוות ציצית או רק תוצאה מזמנה?

ועשו להם ציצית

ע"ש הפתילים התלויים בה, כמו ויקחני בציצית ראשי. דבר אחר, ציצית ע"ש וראיתם אותו, כמו מציץ מן החרכים (טו, לח. רש"י)

בנוגע למצוות ציצית נאמר בכתוב "וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה'" (שם, ט).

ויש לעיין בפירוש ענין זה, די"ל בכ' אופנים:

א. עצם מצוות ציצית הוא עשיית הציצית ולבישתן, ו"וראיתם אותו" הוא דבר נוסף הבא כתוצאה מקיום מצוות ציצית. ב. גם "וראיתם אותו" הוא מגוף מצוות ציצית.

ונפק"מ לדינא:

באם אין אפשרות לראות הציצית, הנה באם אמרינן ש"וראיתם אותו" הוא מגוף מצות ציצית הרי לא קיים את המצוה כאשר א"א לראות את הציצית. משא"כ באם אמרינן ש"וראיתם אותו" הוא תוצאה מקיום המצוה כי המצוה היא רק עשיית הציצית ולבישתן, הרי גם כאשר א"א לראות את הציצית קיים את המצוה כתיקונה.

וי"ל דשני אופנים אלו תלויים בשני הפירושים בתיבת ציצית הנ"ל:

דלהפירוש ש'ציצית' הוא "ע"ש וראיתם אותו" מובן דענין זהו הוא מגדר מצות ציצית, וכשחסר בזה – אין כאן החפצא דציצית. משא"כ להפירוש שציצית הוא "ע"ש הפתילים" הרי החפצא דציצית אינו אלא הפתילים עצמם, וכאשר לובש בגד עם הפתילים התלויים – גם כאשר א"א לראותן – קיים מצות ציצית.

(ועיין בארוכה לקוטי שיחות ח"ג עמ' 99 ואילך)

לקראת שבת

יז

לגופה, ולשם שמים נתכוין, ואף "לא חילל שבת כלל". ואדרבה: הלא כלפי שמיא גליא דהיתה זו פעולה לצורך שמירת שבת – דכוונתו היתה שתתחזק שמירת השבת (וקיום התורה והמצוות בכלל) אצל בני ישראל [ועיין בשו"ת הרדב"ז (ח"ה סי' א'תסח. הובא בגליוני הש"ס לתוס' ב"ב שם) בעובר בלאו אם מתכוין למצוה אפי' התרו בו אינו לוקה. ובשו"ת הרדב"ז ח"א (סע"ז) איתא "ובזמן שהוא מוחק השם לתקן הספר כו' מאבד הוא ומ"מ מודה אני שאינו לוקה כיון שהוא סבור לעשות בטוב ולתקן כו'"]¹. ובראש דוד ופני דוד (שם) כתבו דזה גופא הי' ספיקו של משה אם חייב מיתה לפי דעשה לשם שמים וגם דה"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה. מיהו עדיין עדיין אין מבואר בדברים אלו הא דהכריעו מן השמים להורגו בסקילה.

וכבר עמד ע"ז המהרש"א שם, וז"ל: ומיהו הוא ודאי דהי' חייב מיתה בדיני אדם שלא ידעו העדים שהתרו בו שהוא עשה על דעת זו ואינן אלא דברים שבלב ודנין היו אותו למיתה על פי העדות. ע"כ.

וביאר הפשט בדבריו, דאי"ז שבאמת סקלוהו בטעות (בגלל העדר ידיעת העדים), כי התורה כל דיני' ומשפטי' אמת וישר, ואם לפי האמת מצד כוונתו "לא חילל שבת כלל", לא הי' משה מצטוו מן השמים "מות יומת האיש גו"² [וכבר נודע היסוד שכתב הרמב"ן (בפי' עה"ת שופטים יט, יט) בטעם הדין דכאשר זמם ולא

(3) וכן צריך לפרש לכאורה במ"ש בקדושת לוי שם "רק סקלוהו עבור העולם שלא ידעו מזה כפשט המדרש".

(4) וראה עד"ז לקו"ש ח"ט (ע' 111 ואילך), בטעם ש"מחייבי מיתות ב"ד... אם עשו תשובה אין ב"ד של מטה מוחלין להן". (מכות יג, ריש ע"ב) – ראה שו"ת נודע ביהודה או"ח מהד"ק ס"ה. חיד"א הנ"ל. המובא בגליוני הש"ס מכות שם.

(1) ועיין בגליוני הש"ס לב"ב (שם).

(2) כי אף שזהו היתה כוונתו "כדי שיהרג ויראו" – הרי כמה דרכים למקום שתתקיים כוונתו, שבנ"י ידעו שמחוייבים במצות.

ובפני דוד (פרשתנו כאן), עיי"ש. וכעין תירוצו כתב נמי בקדושת לוי (פרשתנו עה"פ).

ומעתה יש ליישב גם קושיין לשיטת המדרש, אמאי הודיע המקושש הא דמחוייבין היו במצוות ע"י מלאכה בשבת דוקא ולא ע"י איסור קל, דהוא לפי שביקש לעשות מעשה שכלפי שמיא לא יהי' בו חטא, אבל ביחד עם זה יביא לבירור הנ"ל לעין כל, ודבר זה אפשרי באיסורי שבת דוקא מחמת הך דינא דמלאכה שאינה צריכה לגופא פטור עלי' (לר' שמעון), ויתר על כן, כמ"ש בקדושת לוי (שם) – "א"כ לא חילל שבת כלל".

ויעיי' בשו"ת אור המאיר (סי"ב), שגם לדעת ר"י (שם"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב) בנדו"ד פטור, ע"פ מ"ש התוס' בשבת (שם) גבי הא דהתולש וצריך לעצים חייב משום קוצר, דבאמת לענין תולש גם לר"י פטור כשאין צריך לעצים "דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה" (היינו שאין דרך קצירה בכך – כמ"ש להלן שם גבי דישה). וכ"ה לדעת הרמב"ם, דפסק כר"י (הל' שבת פ"א ה"ז) ואעפ"כ כתב (שם פ"ה ה"ד) דחייב תולש משום קצירה בצריך לעצים דוקא. והרי המקושש "תליש ועקר קיסין", כנ"ל מדברי התרגום.

ב

יבאר דברי המהרש"א בהא דמ"מ נענש המקושש, שהוא מצד שחייב עונשין חל ע"י המעשה ואין נוגע כוונת הלב
והנה, מעתה צ"ב הא דחזינן דאעפ"כ אמר הקב"ה למשה "מות יומת האיש רגום אותו גו" (טו, לה), היינו שהי' מחוייב מיתה – דהא כלפי שמיא גליא שהיתה זו מלאכה שאינה צריכה

שהביא נמי כללות תוכן זה, שהמקושש עצים לא נתכוון לחלל שבת במזיד אלא לשם שמים נתכוין, אבל בתרגום שם מתבאר גם למה הוצרך לחלל שבת דוקא, וז"ל: והווי בני ישראל שריין במדברא גזירת שבתא אשתמודע להון ברם קנסא דשבתא לא אשתמודע להון, קם גברא מדבית יוסף אמר במימרי' איזיל ואתלוש קיסין ביומא דשבתא ויחמוון יתי סהדיא ויתנון למשה ומשה יתבע אולפן מן קדם ה' וידון יתי, ובכן אשתמודע קנסא לכל בית ישראל ואשכחו סהדא ית גברא כד תליש ועקר קיסין ביומא דשבתא. ע"כ. היינו דפירש שעשה זה כיון שאז ידעו ישראל רק "גזירת שבתא" אבל "קנסא דשבתא לא אשתמודעא להון", והיתה כוונת המקושש שע"י מעשיו "אשתמודעא קנסא (דשבת) לכל בית ישראל". אמנם לפי המדרש (המובא בתוס') שמעשה המקושש הי' כדי להראות לישראל שעדיין הם מחוייבים במצוות בכלל, עדיין צ"ע, למה בחר לעשות זאת ע"י חילול שבת, כנ"ל.

והנראה לבאר בזה, ע"פ מש"כ המהרש"א בב"ב שם, אחרי שהביא דברי התרגום הנ"ל דכוונתנו היתה לאשתמודעא קנסא דשבת, וז"ל: הי' כוונתו כדי שידעו באיזה מיתה דנין המחלל שבת, ויש שאלו בזה בת"י היאך חטא באיסור שבת כדי לידע באיזה מיתה דנין המחלל שבת, וי"ל כיון שלא הי' צריך למלאכה זו אלא לידע באיזה מיתה כו' הו"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה כמו חופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה שהוא פטור לר"ש (עיי' שבת עג, ב. ויש"נ) . . . וכן יש לומר לפי המדרש שכתבו התוס' כו' דהוה לי' נמי מלאכה שאינה צריכה לגופה". ועיין מה שדן בזה החיד"א בראש דוד (ריש פ' פינחס),

יינה של תורה

טעות המרגלים

כיצד הי' מקום לטענה: "אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו"?! / מדוע לא רצו המרגלים לישאר במדבר ולא ליכנס לארץ ישראל? / טענת המרגלים – כיצד אפשר להיות "בתוך העולם", בחוקי וסדרי הטבע, ולנהל את העולם ע"פ רצון הקב"ה שלמעלה מהטבע? / ביאור נפלא בתוכנה הפנימי של טעות המרגלים, ואשר תכלית הכוונה היא להמשיך את הקדושה הכי נעלית בעולם הזה הגשמי והתחתון

בפרשת המרגלים, רבו כמו רבו התמיהות – איך יכלו המרגלים להפחיד את בני"ע עם הטענה¹ "אפס כי עז העם וגו' לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו", וכפירוש חז"ל² "כביכול כלפי מעלה אמרו (כי חזק הוא ממנו) . . . כביכול אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו משם";

– והלא עיניהם ראו ולא זר, אזניהם שמעו ולא אחר את כל הניסים והנפלאות שעשה הקב"ה בדרך בצאתם ממצרים: בכל יום אכלו לחם מן השמים ושתו מים מבארה של מרים, היו מוקפים בענני הכבוד וראו איך הארון והעננים הורגים את הנחשים והעקרבים, ועוד ניסים שלמעלה מהטבע לרוב, כמבואר כל זה במדרשי חז"ל. ולכל זאת לא הוצרכו ישראל לאמונה, כי ראו זאת בעיני בשר שלהם. ובנוסף לזה ראו גם איך הקב"ה מצילם מיד צר: יציאת מצרים, קריעת ים-סוף ומלחמת עמלק – היפלא מה' דבר להצילם מיד כנען!?

וביותר פלא הוא, כאשר כלב בן יפונה עמד כנגד המרגלים והשיב לטענותיהם, ענה

(1) פרשתנו יג, כח-לא.

(2) סוטה לה, א ויש"נ.

בסתם: "עלה נעלה וירשנו אותה" – תמורת הטענה וההוכחה הכי פשוטה מהניצחונות בשאר המלחמות?

ואין מקום לומר שהניצחון על פרעה אינו ראי' שינצחו גם את ל"א מלכי כנען שהיו גדולים וחזקים – שהרי כל ישראל אמרו בשירת הים³ "נמוגו כל יושבי כנען", ופחד זה הי' גדול כל כך, עד שרחב אמרה למרגלים ששלח יהושע, ארבעים שנה אחרי קריעת-ים-סוף⁴ כי נפלה אימתכם עלינו וכי נמוגו כל יושבי הארץ מפניכם כי שמענו כי הוביש ה' את מי ים סוף. ונשמע וימס לבבינו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם..."⁴ – כל שכן וקל וחומר, שבשעה שנשלחו המרגלים דמשה, תיכף לאחר קריעת-ים-סוף היו בני כנען בפחד ובמורא גדול!

זאת ועוד אחרת: בגמרא מצינו⁵ שאותה אומה שבני-ישראל משתעבדים בה נעשית לראש על כל האומות, כדי שלא יאמרו "ביד אומה שפלה מסר הקדוש ברוך הוא את בניו". וא"כ בוודאי שבשעה שישראל היו משועבדים למצרים – היתה מצרים שולטת בכיפה גם על מלכי כנען. ואם את מצרים ניצחו בכוח השם – בוודאי שינצחו את כנען.

בחסידות⁶ מבואר "ענין המרגלים שהיו נשיאי העדה אנשי שם כו' ומה טעם שלא רצו להכנס בארץ": בהיותם במדבר, היו בני-ישראל בהבדלה מן העולם: אכילתם ושתיתם הי' לחם מן השמים ומים מבארה של מרים, ואפילו בגדיהם, שאינם חלק ממציותם – גם הם גדלו יחד עם גופם באופן ניסי ("שמלתך לא בלתה מעליך").

אבל בבואם אל ארץ נושבת הפסיק המן, והוצרכו לאכול לחם מן הארץ – שעבורו צריכים לעסוק בסידורא דפת, חרישה וזריעה וכו', ולא היו מים מבארה של מרים – לכן רצו המרגלים להישאר במדבר ולעסוק בתורה, ו"לא ניתנה תורה לידרוש אלא לאוכלי המן"⁸, ולא להשפיל את מעלתם ולהתעסק בענייני ארציות וגשמיות בארץ ישראל.

זוהי הכוונה באומרם "ארץ אוכלת יושבי' היא" – הארציות והחומריות "אוכלים" במי שיושב ועוסק בהם, שלא יעמוד באותה דרגא רוחנית כאוכלי המן ועוסקי ברוחניות בהבדלה מן העולם.

ובזה היתה טעות המרגלים: בריאת העולם הייתה בכוונה מכוונת ש"נתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים" – דוקא בהתעסקות בענייני העולם, ולעשות ממנו דוקא משכן קדוש לה'. הליכת

(3) שמות טו, טו.

(4) יהושע ב, י-יב.

(5) חגיגה יג, ב.

(6) לקוטי-תורה ריש פרשתנו.

(7) דברים ח, ד. יל"ש שם, הובא בפרש"י שם.

(8) מכילתא שמות טז, ד. ילקוט שמעוני שם.

בדין עונש מיתה שהי' על המקושש

יקשה במש"כ התוס' דמקושש לשם שמים נתכוין, דעדיין צ"ע אמאי הוצרך המקושש לחלל שבת דוקא / יתרץ ע"פ דברי המהרש"א דמעשהו הי' מלאכה שאינה צריכה לגופה / יבאר כוונת דברי המהרש"א בהא דמ"מ נענש במיתה, ועפ"ז יוסיף סברא במש"כ התוס' דפרשה זו שייכא לפרשת ע"ז

א

יבאר הא דכתבו התוס' דחילול שבת
דהמקושש הי' לש"ש – ע"פ דברי
המהרש"א בסוגיין

ידוע מש"כ התוס' בבבא בתרא (ק"ט, ב ד"ה אפילו) גבי פרשת מקושש: "מעשה המקושש הי' בתחילת ארבעים מיד אחר מעשה מרגלים, דאמר במדרש דלשם שמים נתכוין, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים שוב אין מחויבין במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים". ע"כ.

ונראה לומר דגדר גדול נשנה בדברים אלו לענין דין עונש מיתה שהי' במקושש. ובהקדים דלכאורה דברי המדרש קצת צ"ע, דאם כדי להראות שבני ישראל עדיין מחויבים במצוות – למה הי' צריך לחלל את השבת דוקא, ובפרט שהדבר הביא לעוד חטא גדול ביותר, "את דמכם לנפשותיכם" – שופך דם עצמו (נח ט, ה ובפרש"י שם). ועיי' ב"ק צא, ב) – שכן הוא גורם לעצמו ש"יהרג", בשעה שהי' יכול להראות דבר זה ע"י עבירה על מצוה אחרת, ואפילו על חטא קל ביותר, המחייבו מלקות, ממון וכיו"ב.

ויעוי' בתרגום יונתן (פרשתנו עה"פ טו, לב)

פנינים

דרוש ואגדה

מה הקשר בין מצות חלה לביטול ע"ז?

ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה

למה נסמכה פ' חלה לפ' ע"ז, לומר לך, שכל המקיים מצות חלה כאילו בטל ע"ז (טו, כ. ויקרא רבה פט"ו, ו)

אמרו חז"ל (שבת לא, א) "אמונת זה סדר זרעים", ופירש בתוס' (ד"ה אמונת) "שמאמין בחי העולמים וזורע".

והחידוש בזה הוא, דהרי המשקיע בעבודה השדה, עלול לחשוב, שגידול התבואה ורווחיו שמקבל מעבודה זו הם תוצאה מגודל יגיעתו והשקעתו בשדהו, ו"כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" ח"ו.

אך ישראל הזורע את שדהו יודע, שגידול התבואה ואיכותה אינם באים מ"כוחו" של האדם ח"ו, כ"א הקב"ה הוא הנותן לך כוח לעשות חיל, ו"ברכת ה' היא תעשירי". ולכן זריעתו אינה מפני שבכוח השדה להביא לו פרנסתו, כ"א ש"מאמין בחי העולמים", שיביא לו את פרנסתו ע"י הזריעה.

וזהו תוכן מצוות חלה, שהאדם מבין ומכיר שלא מיגיעתו ועבודתו עשה את החיל הזה, כ"א הקב"ה לבדו הביא לו את הברכה, וא"כ הרי אין התבואה והעיסה שייכים לו, אלא להקב"ה. ולכן הוא נותן את "ראשית עריסותיכם" – "תרומה לה", כי באמת שייכת העיסה להקב"ה.

וזהו "כל המקיים מצות חלה כאילו ביטל ע"ז", כי בקיום מצות חלה מראה האדם שאין כח ושליטה לשום דבר מבלעדי ה', ואפי' פרנסתו אינה מגיעה מעצמה ע"פ דרכי הטבע כ"א מהקב"ה לבדו.

(ע"פ לקוטי שיחות חיי"ח עמ' 183 ואילך)

מדוע "כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ" חשבו ש"אין מחויבין במצות?"

וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת

מעשה המקושש ה' כו' מיד אחר מעשה מרגלים, דאמר במדרש דלשם שמים נתכוון, שהיו אומרים ישראל, כיון שנגזר עליהן שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחויבין במצות. עמד וחילל שבת, כדי שיהרג ויראו אחרים (טו, לב. תודיה אפילו, בבא בתרא קיט, ב)

יש לעיין, מהו הטעם לזה שחשבו בני ישראל דמשום שנגזר עליהם שלא ליכנס לארץ, אינם מחויבים במצוות, דמדוע יפטרו מחיוב המצוות בשביל זה?

ויוכן זה ע"פ המבואר בסה"ק (ראה לקו"ת ריש פרשתנו, ועוד) שהטעם לזה שרצו המרגלים לישאר במדבר הוא כי רצונם ה' לעסוק כל היום בתורה כמו שהורגלו במדבר, ולא רצו ליכנס לארץ ישראל לעסוק גם בקיום מצוות מעשיות, שהרי יצטרכו לזרוע את שדותיהם וכו', ולהתחייב בתרומה ומעשר ובשאר המצוות.

ועפ"ז חשבו ישראל דמכיון ש"נגזר עליהן שלא ליכנס לארץ", ה"ז סימן ש"אין מחויבים במצוות", שהיא עבודת "ארץ ישראל" כנ"ל.

ועל זה בא סיפור המקושש להורות, דאף ש"לשם שמים נתכוון", ומחשבתו ושכלו היו שלמים עם הקב"ה ותורתו, מ"מ מכיון שלפועל חילל את השבת במעשה, נתחייב סקילה. והוא הדבר בנוגע לאלו שנשארו ב"מדבר", דאף שרוב עסקם ה' בתורה ובהבנת השכל, מ"מ הרי הם "מחויבים במצוות", דעיקר עבודתם הוא לקיים את המצוות במעשה.

(ע"פ לקוטי שיחות חכ"ח עמ' 93 ואילך)

לקראת שבת

יא

בני ישראל במדבר ארבעים שנה, ועסקם אך ורק בענייני רוחניות ה' הכנה בלבד לעיקר ותכלית הרצון של הקב"ה – מצוות מעשיות התלויות בארץ.

ע"פ יסוד זה יוסרו התמיהות דלעיל:

אף שראו בני-ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים, יכלו המרגלים לטעון: "כי חזק הוא ממנו" – הנסים והנצחונות למעלה מדרכי הטבע שהי' לבני-ישראל במדבר, מכיוון שהיו באופן רוחני ובלי קשר לארציות וגשמיות, במילא יכלו לנצח את העולם.

אבל בכניסה לארץ ישראל, שם צריכה להיות ההנהגה באופן של התלבשות וירידה לענייני העולם והטבע, ודוקא באופן כזה (כנ"ל שזהו רצונו של מקום) – הרי שלא יכולים להתרחש ניסים כאלו שלמעלה מהטבע (וכמו שבאמת ה' שהופסקו המון, הבאר וענני הכבוד). ובהנהגה באופן של התלבשות בעולם, טענו המרגלים, אי אפשר לנצח את "ילידי הענק"!

וזהו היתה טענתם "אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו": בוודאי ריבון העולמים אשר לו הכוח והממשלה לעשות בעליונים ובתחתונים כרצונו, והעולם כולו הוא "כליו", כלים שלו – אבל "להוציא את כליו" להוציא את ניצוצי הקדושה הנמצאים בתוך העולם, ולהעלותם לקדושה (בסוד בירור הניצוצות), זאת אפשר לעשות רק שנמצאים למעלה מן העולם. וכיצד אפשר להיות "בתוך העולם", על-פי חוקי וסדרי הטבע, ולנהל את העולם ע"פ רצון הקב"ה שלמעלה מהטבע – זהו בלתי אפשרי!

יהושע וכלב ענו על טענה זו: "אם חפץ בנו הוי" – כיון שרצונו וחפצו של הקב"ה שנביא לידי פועל את הכוונה האלוקית "לעשות לו יתברך דירה בתחתונים", הרי ש"לחמנו הם וגו' וה' איתנו אל תיראום". אין מה להתפחד ולהתפעל מהעולם, אף שהעולם נשאר בהעלמו (ש"עולם" הוא כידוע מלשון "העלם" והסתר – על שום שמסתיר את הקב"ה), בכל זאת, השי"ת מסייע תמיד לישראל, שגם בשעה שהעולם נשאר בלבושיו וסדריו – יצליחו בו באופן שלמעלה מדרך הטבע, ולעשות ממנו כלי נאה לקב"ה.

כלפי האמת, נסים המלווים בטבע נעלים יותר מאלו שאינם מלווים בטבע: בנסים שלמעלה מדרכי הטבע נראה ונגלה כיצד הקב"ה אינו מוגבל ח"ו בלבושי העולם, וביכולתו לעשות בו כרצונו. אמנם הנסים המלווים בדרכי הטבע ובתהלוכות העולם – בהם מתגלה איך הקב"ה אינו מוגבל גם ב"למעלה מן הטבע". כלומר: ה' מקום לומר, כטענת המרגלים, שהדרך היחידה שהקב"ה יכול "להסתדר" עם העולם הוא ע"י שבירתו ושידוד מערכותיו כבקריעת ים-סוף; ניסים המלווים בטבע מראים שהקב"ה הוא נעלה גם מזאת ובידו להתנהג באופן שלמעלה מהטבע – בתוך הטבע, וכך יהיו הטבע והלמעלה מהטבע לאחדים בידו.

בדרך כזו ה' גילוי האלוקות בבית קדשי-הקדשים. שם נתחברו המקום והלמעלה מן המקום יחדיו – "מקום הארון אינו מן המידה"⁹, מידת הארון הייתה אמתיים וחצי על אמתיים וחצי, ומקום קדשי הקדשים ה' עשרים אמה – ומידות אלו היו חייבים להיות כן – ועם זאת לא ה' זה מן המידה.

עד"ו צריכים ישראל לפעול בארץ ישראל: מחד, חייבים להישאר בהגבלות ובהסדר דרכי הטבע – ומאידך, שם לפעול את רצון הקב"ה שהוא למעלה מעלה מכל מידה והגבלה.

וזהו שאמר כלב: "עלה נעלה וירשנו אותה" – ב' עליות, עלי' באופן של למעלה מדרך הטבע, ועלי' אחרת גבוה הרבה יותר – למעלה מלהיות רק למעלה מדרך הטבע, והכח האלוקי לירד ולהתלבש בתוך לבושי הטבע!

וכוח זה מקבלים בבחינת "ירשנו" – ירושה. כמו בירושה שהיורש נעמד במקום המוריש לכל דבריו, כך בני ישראל, כאשר הם נכנסים לארץ ישראל ועוסקים במצוות מעשיות – מקבלים הם את כוחו של המוריש, אבינו שבשמים, ומכוחו "עלה נעלה וירשנו אותה", אפשר לפעול על העולם גם כשהוא נשאר בגדריו הקודמים.

וממנו ניקח לעבוד את ה' אלוקינו:

בחיי כל יהודי ישנם ב' תקופות: תקופת המדבר ותקופת הכניסה לארץ ישראל. בתחילת כל יום, כשהיהודי משכים לבית הכנסת, ומבית הכנסת לבית המדרש אזי הוא ב"מדבר", הוא עוסק ברוחניות¹⁰ ומתעלה מעלה מעלה. ואח"כ כשבא ל"הנהג בהם מנהג דרך ארץ" הרי הוא יורד לעולם המעשה, לארץ ישראל, לעסוק בעשיית רצונו של מקום.

יכול הוא לטעון: בשעה שהוא עוסק בתורה, ולומד את חכמתו ורצונו של הקב"ה, מובן שיש רק את הקב"ה ואותו; על אחת כו"כ בשעת התפילה כשהוא עומד כעבדא קמי' מרי' בביטול לפני מי שאמר והי' העולם – אזי גם מציאותו שלו איננה קיימת "ואין עוד מלבדו"; אבל כשהוא יוצא מבית הכנסת לעסוק בדרך ארץ, כהוראת התורה הק' "וברכך ה' אלוקיך בכל אשר תעשה" – שם חייב הוא לנהוג כדרכי העולם.

כיצד אפשרי בכלל, שכאשר הוא עוסק ראשו ורובו כל היום במשא-ומתן ובעניינים גשמיים – שלא יתענג מהם, ותהי' מגמתו רק לעשות נח"ר ליוצרו? – אדרבה, טוען הוא, "ארץ

אוכלת יושבי", עצם העיסוק בענייני ארץ מגשם ומוריד את האדם, וזה מבלבל אותו אפילו בשעה שהוא צריך להיות עסוק בתורה ובתפילה!

על זה באה התשובה: זוהי טענת המרגלים! הם טענו שבכל הנוגע לענייני העולם "אפילו בעל הבית אינו יכול להוציא כליו". אבל האמת היא ש"אם חפץ בנו ה' והביא אותנו אל הארץ" – אנו הולכים בשליחותו וע"פ רצונו של השי"ת, יש לנו את הכוחות הראויים לכך, ויכולים אנו לחבר את העולם וטבעו עם הקב"ה שלמעלה מהעולם. "עלה נעלה וירשנו אותה"!

(9) יומא כא, א. וש"נ.

(10) אף שהוא עוסק במצוות טלית ותפילין וכיו"ב, שהם עניינים גשמיים – מ"מ, הוא לא מתעסק בהגבלות של העולם.